

E folyóirat hasábjain már írtam korábban a decemberi ünnepeinkről. Itt megemlítettem Luca ünnepét mint a magyar néphagyomány legjelesebb napját. Ezt a Bálint Sándor néprajztudóstól vett állítást azóta sem kellett módosítani, az ünnep gazdagsága miatt azonban megéri elmélyülni az erről fennmaradt emlékekben.

„Megjöttem én jó este, Luca köszöntésére”

Az ókori keresztényüldözések idején mártírhálált szenvedett Luca eredeti hangzással: Lucia. Az volt a bűne, hogy menyasszonyként megtért, és pogány jegyesét hátrahagyva Krisztust követte. Az elhagyott vőlegény feljelentése okozta vesztét, a kiskanizsai hagyomány szerint tűt döftek a szemébe, ezért december 13-án tilos volt varrni a környéken. A szent életrajza szerint más halál jutott neki osztályrészül, de ennek ellenére a középkorban a szemfájósok védőszentjének számított. A tápéi vagy hercegszántói öregek még a 20. század elején is hozzá könyörögtek szemük gyógyulásáért.

Úgy tűnik, hogy az Árpád-korban Luca még nem tartozott a legismertebb női szentek közé, templomot legalábbis nem szenteltek a tiszteletére. Történetét a Legenda Aurea nyomán ismerték meg szélesebb körben, első képei csak a 16. század elején jelentek meg a gótikus szárnyasoltárok néme-lyikén. Ennek ellenére egy ősi ünnepel állunk szemben.

A katolikus egyház okkal helyezte a szent szűz ünnepét erre a napra, hiszen a név a latin lux, „fény” szóból származik. December 13. egészen a Gergely-naptár bevezetéséig, 1582-ig a téli napforduló első napjának számított. Luca éppen ezért kétértelmű, kétarcú ünnep, mivel ekkor a leghosszabbak az éjszakák. Az ünnepkör tele van babonás tiltással, és az oltáron tisztelt szent mellett él egy boszorkányszerű nőalak is, aki az emberek kárára cse-

lekszik. E negatív gondolattársítás miatt a legutóbbi időkig nagyon ritka névnek számított, mert a szülők attól

féltek, hogy gyermeküket elviszi, Tápén pedig még a születésnapjukat is letagadták, akik ekkor jöttek a világra.

Luca napja ünnepnek is számított, hiszen a fény az új élet megszületését

hirdette. Egyes vidékeken zöld ágat sarjzattak, másutt az eladó lányoknak mennybeli pártfogóját látták Lucában, Krisztus jegyesében. Leggyakrabban azonban lucabúzáat csíráztattak, néhol szentelt vizet öntöztek a szemekre. Ha a búza karácsonyra szépen kizöldült, akkor jövőre bő termést vártak. Ezzel díszítették az oltárt, a karácsonyi asztalt, ezt adták az állataknak, vízkeresztkor pedig sok helyen rituálisan szét-szórták a földjeiken.

Ezt a napot Európa legtöbb helyén kultikus ételáldozattal is megünnepeltek. A legnépszerűbbnek a lucapogácsa számította, amibe Szeged környékén tollat sütöttek bele, és aki a forró zsírban elégett, annak a következő évre a halálát jóstolták. Másutt rézpénzt sütöttek bele, amit vagy egy koldusnak adtak, vagy a templomi perselybe szórták. A pogácsát megették, esetleg szétosztották a szegények között, a morzsáját pedig az állatokkal etették fel, hogy védve legyenek a rontás ellen.

Az ünnepkör a katolikus délszlávokkal terjed el az egész Kárpát-medencében, az őket pasztoráló ferences atyák pedig különösen sokat tettek Luca tiszteletének népszerűsítéséért, és a templomi szokásokba való meggyökereztetésével biztosították 20. századig eltartó fennmaradását. Az elmúlt évtizedekben szinte teljesen kiveszett, ám a megújuló óvodai foglalkozások talán újra élővé teszik a Luca-napi népszokásokat.

LEJEGYZTE: DR. VARGA SZABOLCS